

visserligen med varierande grad av vetenskaplighet. Utan jämförelser blir det hart när omöjligt att värdera förhållandena i Vasa. Och lika frågande kan man vara inför det faktum att Klinkmann gör ganska lite av en befintlig framställning om jazzens Vasa.

Boken har också flera ansikten i det att den främst vänder sig till en finlandssvensk läsekrets, men är publicerad i Sverige. Några förordsrader om detta förhållande hade varit på sin plats.

För en rikssvensk läsare erbjuder Klinkmanns text en utmärkt ingång till den finlandssvenska existensen i en av Finlands mest svenska städer. Det visar sig nämligen – och här finns studiens verkligt intressanta inblickar – att det dåtida musik- och kulturlivet i Vasa vilade på språkgruppernas olikheter och på vissa aktörers förmåga att verka i båda grupperna. Klinkmann delar in sina musiker i tre kategorier efter språkliga färdigheter: svenskspråkiga, finskspråkiga och tvåspråkiga. Även om han bara intresserar sig för svensk- och tvåspråkiga står det klart att de sistnämnda haft en stor betydelse för rocklivets dynamik i Vasa. Om inte annat så har de tvåspråkiga haft större möjligheter att verka som musiker under längre tid i det rock- och popliv som huvudsakligen varit språkuppdelat, trots att engelskan som sångspråk dominerat i båda lägren. Klinkmann sammanfattar: ”Man kan konstatera att å ena sidan olika typer av musikgenrer, som rock, pop, jazz och klassisk musik i en tvåspråkig stad som Vasa fungerar som neutrala fält där de olika kulturerna kan träffas [...] Men samtidigt finns en motsatt tendens som märks som en skillnad i musiksmak mellan de olika språkgrupperna, något som får språkgrupperna att rotera mot olika tyngdpunktsområden” (s. 431). Det verkar som om detta är bakgrunden till den unika utvecklingen av rockens Vasa.

Även om Klinkmann är uppmärksam på faktorer som påverkat förloppet i denna gränsstad, underskattar han enligt min mening en viktig omständighet. Rocken innebar inte bara en musikalisk novation gentemot den dåtida jazzen, den stod också för ett teknologiskt språng. För att skapa en egentlig rockscen behövdes både musikteknologisk utrustning och musikteknologiskt kunnande. Annars lät det inte som det skulle om elgitarerna, för att inte tala om sången som måste förstärkas på visst sätt för att låta rock. Det är känt att pionjärernas intresse omfattade såväl musiken som musikteknologin. Klinkmanns skildring snuddar vid teknologiska ting, men gör ingenting större av detta problemkomplex. Det hade exempelvis varit relevant att diskutera nödvändigheten av teknologisk behärskning som en bakgrund till den

manliga dominansen bland de ledande aktörerna – och bland studiens intervjuade.

Bokens uppenbara styrka är rikedomerna av uppgifter och författarens närvaro i texten, i den dubbla rollen som förmedlare av uppväxtminnen och efterhandskommentator. Frånvaron av register till denna ocean av person- och bandnamn, till låttitlar och begrepp kommer åtskilliga läsare att svära osande eder över. Men Klinkmanns engagemang i ämnet och i sin hemmiljö står trots allt framför denna brist och utgör definitivt en behållning av läsningen.

Gunnar Ternhag, Falun

Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008. Mathias Boström, Dan Lundberg & Märta Ramsten (red.). Nordiska museets förlag, Stockholm 2010. 240 s., ill. ISBN 978-91-7108-532-0.

Boktiteln *Det stora uppdraget* syftar på den s.k. *Folkmusikkommissionens* (FMK) arbete med att samla in, ordna och ge ut ”den svenska folkmusiken”. Kommissionen bildades vid ”Första mötet för svensk folkkunskap”, som hölls på Nordiska museet sommaren 1908. Initiativet till bildandet kom från den skånske folkmusikinsamlaren Nils Andersson, som avled 1921. Under åren 1922 till 1940 utkom *Svenska låtar* i 24 band. Arbetet med urval och redigering efter Nils Anderssons principer gjordes av en annan skåning, spelmannen Olof Andersson.

Vid 100-årsjubileet av kommissionens bildande hölls ett symposium på Nordiska museet. Föredragen har nu samlats i *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Antologin ger en samlad och detaljerad bild av *Folkmusikkommissionens* (FMK) arbete fram till upplösningen 1976, med postludier. Artiklarna behandlar till stor del traditionsinsamlandet och Nils och Olof Anderssons insatser, källmaterialet och samlingen *Svenska låtar* (SvL). På bokens omslag, ett foto från 1919, är Nils Andersson i färd med att uppteckna fiolspelmanen Ante Sundin från Lyngfors, Medelpad. Av författarna, fjorton män och fyra kvinnor, är sexton verksamma i Sverige, en i Norge och en i Finland. Noteras bör att ingen är direkt verksam i Skåne eller Danmark, även om ett par har vissa kopplingar till Lunds universitet. I det följande behandlas de nitton artiklarna i den ordning som de kommer i boken.

Först ut är Christina Mattsson. I sitt inledningsanförande vill hon göra bekant att Nordiska museets grundare Artur Hazelius på sin resa i Dalarna 1872, hans första insamlingsresa, inte bara samlade föremål utan också visor till sitt blivande museum.

Mathias Boström vägleder läsaren genom *FMK*:s verksamhet under 100 år. Han sätter *SvL* i centrum, tungviktares för både teoretiker och praktiker inom den svenska folkmusiken, företrädesvis den instrumentella, men lyfter också fram *Folkliga svenska koralmelodier från Gammalsvenskby och Estland* som ett av de centrala verken. Artikelnen fokuserar mer på kommissionens medlemmar och ekonomiska förutsättningar än på de musikaliska och idéhistoriska aspekterna, vilket motiveras med att de förra är dåligt representerade i forskningen kring de svenska folkmusikinsamlingarna. Folkmusikkommissionen låter officiellt, men egentligen bildades den som ett slags intresseförening bestående av ett antal auktoriteter på folkkulturens område. Att namnet (*FMK*) klingar påbjudande var inte alltid till sin fördel, och Boström tar upp att andra aktörer tidigt motsatte sig kommissionens monopolställning. När det skrevs kontrakt om utgivningen av *SvL* var det endast Hjalmar Wijk och Nils Andersson som företrädde den då vilande kommissionen. Avsnittet om *FMK*:s verksamhet efter Nils Anderssons död är intressant. Det tar upp Olof Anderssons redigeringsarbete, som varade ända in på 1960-talet, jämte kommissionens olika ledamöters inflytande och de politiska beslut som låg till grund för finansieringen. En del av de fakta som presenteras i artikeln är, som författaren skriver, till stora delar redan kända, men genom inriktningen på kommissionens hela arbetsperiod är artikeln avsedd att uppfattas som ett komplement till vad som tidigare skrivits i ämnet.

Jan Lings bidrag är en personligt färgad hedersbevisning tillägnad Olof Andersson. Ling, som efterträdde Olof Andersson som amanuens på Musikhistoriska museet i Stockholm (nuv. Musikmuseet) 1961, vill lyfta fram hur Andersson, med sin enkla bakgrund, fått stå i kulisserna bakom kretsen av den svenska folkmusikens förstasigepåare. Jan Ling skriver också om tillblivelsen av Olof Anderssons *Hur svenska låtar kom till. En brevväxling mellan Nils och Olof Andersson. Med förord av Mats Rehnberg* (1963), en publikation som Ling hjälpte till med. Också nästa artikel handlar om Olof Anderssons arbete, skriven av musikmuseets nuvarande chef Hans Riben. Den fördjupar Lings artikel och behandlar det som föranledde det variationsregister av insamlade polskor som Andersson ägnade sitt liv åt.

Olof Andersson tillträdde amanuensstjänsten i slutet av 1936 med Tobias Norlind som chef, och avlönades de första tio åren på ungefär halvtid. När Norlind avled anställdes Andersson på heltid, vilket fortsatte fram till pensioneringen 1961, då han var 76 år. Riben tar också upp Olof Anderssons bekantskap med professor Carl-Allan Moberg, vilken kom att framhäva betydelsen av Anderssons arbete med variantregistret.

I den följande artikeln skriver riksspelmannen Ville Roempke om Nils och Anna Anderssons semesterresa till Jämtland 1902, då Nils genom kontakter fick möjlighet att uppteckna ett antal traditionsbärare från trakten: Hjelm-Pelle, Munter-Johan, Spåla-Fredrik m.fl. De jämtländska spelmännen hade oftast kopplingar till den mytomspunne Lapp-Nils; om de inte lärt sig fiolspelen av honom så förde de i varje fall traditionen från honom vidare.

Veslemøy Heintz redogör i sin artikel för hur pressen rapporterade från "Första mötet för svensk folkkunskap" 1908. Förutom att med hjälp av annonser försöka få en bild av pressens intresse för mötet, intresserar hon sig för hur den förhöll sig till det offentliga uppropet mot beslutet om. Uppropet försenades och när det väl gick ut var pressens intresse svalt, möjligen därför att formuleringarna var långa och omständliga.

Därefter skriver Gunnar Ternhag om spelmansrörelsens och spelmanstävlingarnas historia. Också han använder sig av pressmaterial; i detta fall för att försöka besvara frågan vilken musik som erbjöds allmänheten vid en viss tidpunkt. Initialt redogör Ternhag för begreppet "rörelse" och understryker att dess koppling till folkmusik är beroende av samtida idéer och riktningar. Med referens till Karin Eriksson (2004) menar han att begreppet "spelansrörelse" hänger samman med när spelmännen började bilda egna förbund. Ternhags text blir särskilt intressant då han refererar till vad som föranledde signifikativa tävlingar i folkmusik, där spelmanstävlingen i Gesunda 1906 kom att bli den första kända, även om t.ex. tävlingar i polskadans anordnats tidigare. Anders Zorns väl kända betydelse i sammanhanget tillsammans med eventuella utländska förlagor behandlas, och jämföranden görs med tävlingsidrottens utveckling jämte fenomenet "industriutställningar".

Märta Ramsten behandlar den spänning som fanns mellan Nils Andersson och andra samtida svenska upptecknare av folkmusik. Utöver porträtt av ett antal dåtida kännare är det spännande att läsa om folkmusikupptecknaren Einar Övergaard syn på Nils Andersson. Dels påstås Övergaard ha varit tveksam till Anderssons ana-

lytiska förmåga, dels ska han ha beskrivit Anderssons synsätt som om ”det övriga Sverige tycks vara ett annex till Skåne”. Citatet, som också är titeln på Ramstens artikel, har sin grund i ett citat som hon tidigare myntat i en publikation (1982) om just Övergaards insatser på traditionsinsamlingarnas område.

Följande artikel sticker ut. Här behandlar Fredrik Skott det historiska traditionsinsamlandet i en mer ovanlig kontext – vilka politiska värderingar var det som låg bakom verksamhetens igångsättande på bred front? Skotts utgångspunkt är att den äldre traditionsinsamlingen har anklagats för att vila på en reaktionär plattform, särskilt av den mer radikalt orienterade 70-talsetnologin. Med detta följde att traditionsarkiven fick stå för mossighet, samtidigt som uppteckningarna, med viss rätt, kritiserades för att vara behäftade med källkritiska problem. Skotts poäng är att det inte alls bara var högerkrafter som styrde det äldre traditionsinsamlandet, däribland *FMK*:s arbete. Han ger flera exempel på att allmogekulturen och det nationella kulturarvet också lyftes fram av radikalt orienterade politiker och forskare, samt att arbetarklassens historia inte försumades på det sätt som myten ibland gör gällande.

Därefter skriver Birgitta Svensson om etnologiämnets utveckling och historia. Hon tangerar innehållet i föregående artikel, men har inte Skotts politiska kopplingar. Svensson ägnar sig mer åt etnologiämnets karaktär och diskuterar materiella kontra immateriella kulturarv. Vidare rättfärdigar hon att begreppen *folkminnen* och *folkliv* förenas, och hon tycks anse att 1970-talets huvudsakliga samtidsperspektiv, innefattande mindre historiskt djup, inte enbart är positivt. För att visa att äldre traditionsinsamlingar inte bara avsåg näpna lantliga miljöer exemplifierar Svensson med den omtalade skånske fiolspelmanen och nattmannen Lorens Brolin i Abbekås, vilken besöktes och dokumenterades av Nils Andersson 1887.

Bjørn Aksdal redogör för traditionsinsamlingar och publiceringar av folkmusik i Norge. Huvudsakligen berörs de skriftliga uppteckningarna. Han försöker finna kopplingar till tidigare insamlingar ute i Europa och drar paralleller till de insatser som utfördes i Sverige och funderar över vilken eventuell kunskap samtidens aktiva norska samlare Olav Sande och Catharinus Elling hade om *FMK*. I kronologisk ordning listar och beskriver Aksdal de tidigaste kända uppteckningarna som kan kopplas till landet. Därefter skildrar han mer framstående personer, i synnerhet Ludvig Mathias Lindeman som publicerade norska folkmelodier som tidigare upp-

tecknats av hans far Ole Andreas Lindeman (f. 1769). Även samlare verksamma utanför Norge behandlas, t.ex. den norskfödde Einar Övergaard, som bodde och verkade i Sverige men gjorde insamlingar i Norge på 1890-talet. I nästa artikel gör Niklas Nyqvist en motsvarande beskrivning från Finland. Efter en inledning, där han beskriver sin egen institution, *Finlands svenska folkmusikinstitut* i Vasa, och dess roll i dag, fortsätter han med att beskriva mot vilken bakgrund det gjorts insamlingar av traditionsmaterial i landet. Speciellt intressant blir det med anledning av Finlands politiska historia och sökandet efter en identitet efter det tidigare införlivandet med både Sverige och Ryssland. Nyqvist kommer dessutom in på Otto Andersson i Åbo, inte bara för att denne var ämnet för hans doktorsavhandling. Otto Andersson var dessutom bekant med Nils Andersson och med hans metoder och synsätt – tankesystem som ibland möttes och stundtals gick isär.

Mattias Lundberg undersöker hur *FMK*:s melodiuppteckningar har utnyttjats i 1900-talets konstmusik. Han har valt ut ett antal mer eller mindre kända tonsättare och några av deras verk. Närmare behandlas Kurt Atterberg, Hilding Rosenberg, Knut Håkansson och Hugo Alfvén, mer summariskt Wilhelm Peterson-Berger, Erland von Koch och Bengt Granstam. Flera av de undersökta alstren, t.ex. Atterbergs *De fåvitska jungfrurna* (1920), innehåller med säkerhet stoff som inte är sprunget ur *FMK*:s traditionsinsamlingar. Enligt Lundberg finns där ändå släktskap då motsvarande publicerats i *SvL*. Med skarpsinnighet men med delvis förborgat avfattade musikkvetenskapliga analyser, i kombination med betraktelser av samtidens reaktioner, provar han att påvisa hur tonsättarna i sina verk ”stilistiskt, besättningsmässigt och funktionellt” avlägsnat sig från mer folklig musikalisk gestaltning. Hans något diffusionistiska tes är att skilja mellan originalkomposition och på tänjandet av redan befintlig folklig tradition; i det senare fallet tycks han se Olof Anderssons arrangemang som mer tillhörande det senare, eller åtminstone som ett grännsfall. Problemställningen är tänkvärd och belyser samtidigt konstbegreppet. Lundbergs sammanfattning blir ändå något dunkel. Trots olikheter i tonsättarnas hantverk, menar han att det ändå finns likheter i deras ”inställning till folkliga musiktraditioner”. Författaren borde tydligare ha lyft fram artikelns kapphäst, dvs. de undersökta tonsättarnas respekt för melodiken i utgångsmaterialet. Erik Kjellberg gör en jämförbar sondering i den följande artikeln, men avseende svenska jazzkompositörer som Lars Gullin, Jan Johansson, Georg Riedel, Bengt-Arne

Wallin och Bengt Hallberg. Texten är tidigare publicerad i Kjellbergs bok *Jan Johansson – tiden och musiken* (2009) och därför recenserar jag den inte närmare.

Gunnar Ternhag återkommer med en text där han diskuterar innehållet i *SvL* och Nils Anderssons metoder utifrån deras värde för forskningen, utan att för den skull ägna sig åt slentrianmässig källkritik eller vara fördömande. Tvärtom, även om Andersson får sig en välförtjänt känga avseende sättet att ordna låtar efter landskap, menar Ternhag att *Svenska låtar* ändå har ett värde för forskningen, och ger exempel på att publikationen använts på ett givande sätt, framför allt avseende notmateriale.

Sven Ahlbäck redogör för hur man i dag kan jämföra ett noterat material med motsvarande klingande. Utifrån en polska i *SvL* efter Gösse Anders Andersson i Orsa gör han en komparation med samma låt, "Vallåtspolskan", spelad av samme spelman. Inspelningen är från 1949, utgiven av Sveriges Radio 1972. I ett datorbaserat editeringsprogram för musik jämför han notationen med inspelningen, vilket åskådliggörs grafiskt. Förutom en del rytmiska skillnader som inte närmare undersöks, påvisas att intoneringen av tersen skiljer sig mellan inspelningen och det noterade. Notationen utgår genomgående från mollters medan inspelningen, föga förvånande när det gäller folkmusik, mer varierar eller svävar mellan dur och moll.

Typologisering av polskemelodier är ämnet för nästa artikel. Med utgångspunkt i Olof Anderssons arbete med variantregistret över polskorna i *FMK*:s material, och hur andra forskare försökt dela in melodierna, presenterar Magnus Gustafsson ett förslag på ny typologi. Indelningen har likhet med en som tidigare lanserats av Sven Ahlbäck. Gustafsson listar således fem typer: *Äldre åttondelspolskor, 1700-talspolskor, Menuettpolskor, 1800-talspolskor och Festpolonäser*. Vad som huvudsakligen skiljer Ahlbäck's typologi från Gustafssons, förutom de mer historiskt påverkade titlarna, är att den senare inte betraktar "trioelpolskor" som en egen typ, utan som en variation som generellt förekommer inom melodierna.

Folkmusikvärlden är en subkultur som styrs av dess "manus", proklamerar Owe Ronström inledningsvis i bokens näst sista artikel. Med liknelser med bl.a. dataspel och rollspel klassificerar han folkmusikens gestaltning och uttryck som en anakronistisk soppa, en fantasivärld, en "virtual reality". Han menar att det som i dag äger rum är ren och skär teater, en medveten spegling av det förflutna, där både utövare, samlare, arkivarier

och forskare medverkar. Ronström vill visa hur detta manus är uppbyggt. Han stödjer sin tes med att referera till antropologiska teorier som kan kopplas till begreppet *agens*, dvs. att såväl ideologisk som praktisk hävd kan skapas utifrån fenomenen i sig. I en sådan diskurs ingår naturligtvis spelmansbibeln *SvL*. Författaren går vidare över det tidiga 1800-talets idéer om natur och kultur i förening till det senares om tradition och plats. Ronströms något illmariga poäng är lätt att förstå – allt tycks vara ett enda stort påfund. Analyserna är förvisso transparenta och träffsäkra, men frågan är ändå vilka djupsinnigheter Ronströms artikel egentligen tillför.

Dan Lundberg avslutar en intressant, om än lite spretig, bok med att diskutera begreppet *folkmusik* och svårigheterna att definiera det. Hans diskussion om den kontextuella förankringen gör att det finns kopplingar till Owe Ronströms artikel. Lundberg vill ta reda på om *FMK*:s arbete under första hälften av 1900-talet haft betydelse för folkmusikbegreppets komplexitet så som vi uppfattar det i dag. Det gör han bl.a. mot bakgrund av att Nils Andersson var av den åsikten att det endast var en viss typ av musik som skulle samlas in, t.ex. polskor och vallåtar, inte moderniteter som polkor och mazurkor. Lundberg kommer fram till att *FMK*:s betydelse för begreppet folkmusik är en *kanonisering* och sammanfattar detta i fem punkter: *Spelmannen hamnar i centrum, Lokal särprägel, Vissa låttypor blir fastställd norm, Tydligare hotbild från populärmusiken och Instrumenten standardiseras*.

Patrik Sandgren, Lund

Den väsentliga vardagen. Några diskursanalytiska perspektiv på tal, text och bild. Anna Sparrman m.fl. (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 2009. 335 s., ill. ISBN 978-91-73331-229-5.

Arton forskare som på bokens baksida sägs ha "ett gemensamt intresse att blottlägga vardagens olika uttrycksformer, regler och praktiker" medverkar med artiklar i antologin *Den väsentliga vardagen*. Jag upplever att det finns ett stort vetenskapligt intresse för vardagen. Jag tänker då exempelvis på antologin *Etnografiska observationer* (2009) som vill pröva nya metoder för deltagande observation och utveckla metodologin inom forskningen av vardagen. Ett annat exempel är Billy Ehns och Orvar Löfgrens böcker *Kulturanalys* (1982) och omarbetningen och vidareutvecklingen *Kulturana-*